

AZ ELVESZETTNEK HITT MAGYAR HŐSEPIKÁRÓL 3.

B. Kovács István

A nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszója

Az előző részben megismerkedtünk az ún. Szent László-legendával. Megállapíthattuk a falképekről, hogy azok alapjául elveszettnek hitt hősepikánk szolgált, amelyet keresztény átértelmezésben mutatnak be. Ismert azonban hősepikánk pogány ábrázolása is, mégpedig a híres nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszójáról. (1. ábra)

A korszón összesen négy, korongba zárt jelenet látható. Ahogy a korszó készítésének helyét és idejét, a rajta látható ábrázolások értelmezését illetően sem alakult ki a kutatásban egységes álláspont. Ezen a helyen csupán néhány szerző álláspontját mutathatom be – azt is csak vázlatosan.

A kincs legutóbbi monográfusa, Bálint Csanád szerint „Kétségtelen: a négy medaillonban látható jelenetek kulturális gyökerei sokfélék, ámde mind-egyikük egyedi, saját kompozíció, azaz saját mondanivalójú”. Mint azt látni fogjuk, ez a felfogás nem felel meg a valóságnak.

A korszó ún. „égberagadási” jelenetének egy Bolsaja Anyikovszkájában (korábban: Cserdyn) talált tálon található az egyik legközelebbi párhuzama. (2. és 3. ábra) Camilla Trever úgy vélte, hogy a kérdéses ábrázolás az iráni hagyományban gyökerezik. Mint rámutatott, az utóbbiban két fő ünnep van, az ajándékozással összekötött tavaszi és őszi napforduló. Szerinte a kép az őszi napforduló megjelenítése lehet. Ez a felfogás napjainkig befolyásolja a kutatást.

László Gyula az elképzelést végül – noha korábban megengedőbb volt – nem fogadta el. Mint fogalmazott: „ennek egyetlen szilárd pontja az állatküzdelem, de nem a griff és a dávávad küzdemele, hanem a bikáé és az oroszláné. Ez jelenthetné tehát a tavaszi-nyári napfordulót, és az Anahita jelenet (az ún. »égberagadás« – BKI) jelképezné az őszit. Akármilyen szellemes is ez az elmélet, több hiányossága van, ami miatt elfogadhatatlan”. További ellenérvként felhozta, hogy a korszó nem perzsa munka, „indokolatlan lenne tehát egy perzsa ünnepi ajándékozási szokással

magyarázni azt, ami nem perzsa. Csak mellesleg jegyezzük meg, hogy a perzsa ábrázolások köréből nem ismerünk olyant, amelyen egyazon tárgyon a két ünnepet ünnepelnék.” Megállapítása szerint a jelenetsor domborművei „nem véletlenül sodródtak egymás mellé, hanem elmesélnek valamit, s hogy ez a valami a mítosz légkörében fogant; erre mutatnak a szárnyas alakok, amelyek »nem e világból valók«”. Mint rámutatott: „A képek e valószínű sorrendjét eddig egyetlen kutató sem tudta előzményekhez kapcsolni, vagy éppenséggel valamely mítoszból magyarázni”.

▲ 2. és 3. ábra: Az „égberagadás” jelenete a 2. sz. korszón, illetve a Bolsaja Anyikovszkájában talált tálon. Az utóbbin alul látható a két fél-világi vitéz

Hozzáfűzte mindehhez: „...voltaképpen csak akkor tudjuk majd magyarázni, ha egyszer valahol rábukkanunk arra a mítoszra, amelynek jeleneit megelevenítik a korongok domborművei”.

A duális elrendezést vizsgáló Klima László így összegezte tapasztalatait:

„Eurázsia nagy területein, mindenütt, ahonnan László herceg freskókon ábrázolt történetének, valamint a nagyszentmiklósi kincs 2. korszóján ábrázolt történet valamelyik jelenetének párhuzamát régészeti leletekből ismerjük, feltételezhetjük, hogy ismert volt a lándzsával harcoló világosság és az ijjal felfegyverzett sötétség örök küzdelméről szóló mítosz valamely változata.”

Ezt igazolja, hogy a két egymással küzdő mitikus hős egyikének íja, másikának lándzsája / kopjája, illetve baltája van. Ezt látjuk a nagyszentmiklósi 2. számú korszón és a Szent László-legenda falképein, illetve a már említett, Bolsaja

Anyikovszkajában előkerült, továbbá egy másik, Kulagisban talált tálon, (4. ábra), valamint az egyik pendzszikenti freskón is. Ezekhez sorolandó az Ermitázsban őrzött, az ún. pihenési jelenetet ábrázoló, eleddig jobbra szkitának tartott, valójában (ázsiai) hun aranylemez pár is. Bár ez utóbbiakon a győztes fegyverét nem ábrázolták, a legyőzöttnak viszont íja van, amelyet – győzelmi jelképként, az övvel együtt – a fára akasztottak. Talán az sem teljesen véletlen, hogy Firdauszi az iráni nemzeti eposzként számontartott Sáhnamé, azaz Királyok Könyve c. művében „lándzsással teli óriási róna”-ként jellemzi azt az Iránt, amely állandó harcban volt az ijfeszítő nomádok lakta Turánnal. Mint fentebb bemutattam, László Gyula Camilla Trever elgondolását elutasította. Ennek hangsúlyozásaként egy kérdést is megfogalmazott: „De még ha el is fogadnók Trever elméletét, mi lenne az égi va-

dászat és a földi diadal magyarázata?”. A költőinek szánt kérdésre később Klima László így válaszolt: „a tavasz szimbólumaként leírt állatküzdelem és az ősz jelképeként értelmezett égberagadási jelenet a korszón nem egymás mellett van, mindkét oldalukon egy másik jelenetet fognak közre, tehát elvben nincs akadálya, hogy az égberagadási jelenettől szemből nézve balra lévő győztes fejedelmet a téli napforduló jelképeként, az állatküzdelemtől balra lévő égi vadászatot pedig a nyári napforduló jelképeként gondoljuk. Ezáltal a négy kép még szorosabb kapcsolatban levőnek tűnik László herceg és a kun vitéz párviadalának ábrázolásaival. Mindkét történetet a négy évszaknak megfelelő négy jelenetben ábrázolják, mindkettőben lándzsás és íjas hősök szerepelnek. Feltehetőleg a nagyszentmiklósi 2. sz. korszón is egy párviadal évszakkénti eseményeit ábrázolták.” A dualisztikus mítoszokat jellemző el-
 lentéppárra egymás megfelelőiként szokás használni a Világosság / Jó, illetve a Sötétség / Rossz kifejezéseket. A feltárt magyar hősepikában a „túlsó” fél-világhoz, illetve annak hőséhez a „fekete” jelzőt kapcsolja (feketétenger, Feketeszurkos-Paji), míg az innenső fél-világot a világos („tüzes”) színnel jellemzi az előadó. A szóhasználat azonban ne tévesszen meg bennünket! A Világosság és Sötétség, illetve a fekete és a fehér valójában csupán a Jó és a Rossz elvont fogalmának a képi megjelenítésére szolgált. Ez a félreértelmezés, a kérdéses fogalompárok teljes körű, ám téves azonosítása nem kis bonyodalomnak lett a forrása. A két, egymással szemben álló őselemnek Világosságként, illetve Sötétségként való értelmezésén alapul ugyanis az a felfogás, amely kettejük küzdelmét mint „körkörösén ismétlődő jelenséget” az évszakok rendjének változásaként, a napfordulók szimbolikus ábrázolásaként látja és láttatja. Amint azt az előző mondatban idézett Jankovics Marcell pontosan megfogalmazta: „e képzetnek (azaz: a Világosság és Sötétség küzdelmének – a szerző megj.) csupán mint évmítosznak van értelme”.

▲ 4. ábra: A mitikus küzdelem jelenete egy szogd tálon (Kulagis)

◀ 5. ábra: A 7. számú korsó

Amint arra az írás elején is utaltam, a 2. sz. korszón látható képegyüttesnek kulcsfontosságú jelenete az ún. „égbe-ragadás”, amellyel a kincs egy másik darabján, a 7. számú korszón is találkozunk. Az utóbbin azonban férfi látható. (5. ábra) Ez a korsó lehetett a 2. számú korszó rokon jelenetének az előképe.

Györffy György a 2. sz. korszó vonatkozó jelenetét a turulmonda ábrázolásaként értelmezte. László Gyula, fölöttébb óvatosan, így foglalt állást: „a szerző hajlik arra, hogy a sasos jelenetben ne égbe-ragadást, de ne is földreszállást, hanem éppen párosodást lásson”.

Magam úgy vélem, a kérdéses ábrázolás mitikus színezetű hősepikánk négy jelenetbe tömörített ábrázolásának a kezdőképe. Mielőtt értelmezném, következzen a turulmondából ismert álomjósolat, valamint a csodás fogantatás egyetlen ismert adatolása a magyar szóbeliségből. Forráshelye elveszettnek hitt hősepikánk Gömörben feltárt összefüggő szövegemléke. A Szülő-Szült-Kálmány történetében így kezdődik a vonatkozó rész:

„Éccer egy tizenkét órákor nagy ítélet, olyan, hogy a földön járt a villám! A cigányasszonyval lötört az ágy!

– Kelj fél, János, baj van! [...] Azt álmodtam, hogy a Világ-Erdő közepén minden hét esztendőbe’ megjelenyik két szem szőlő. Az a két szem szőlő azt jelentyi, hogy aki az elsőt lészakíja, annak fia lesz, aki még a másikat lészakíja, annak mē jánya lesz.”

A dörgés és villámlás köztudottan az égi látogatás, esetünkben az Atyánk-Teremtő-Jó-Isten néven emlegetett főisten megjelenésének a kísérőjele. Ezt csak megerősíti az éjféli időpont, amely az eseménynek szakrális jelleget kölcsönöz. A fogantatást így mutatja be az előadó: „A cigányasszony má’ ott alszik, éccer

csak tizenkét óra! Amennyi csillag vót az égén, a’ mind ott vót a Hold körü’! Egy nagy villámlás, egy nagy csatanás, mikor a tökével a szőlő féladja magát a Föd gyomrábó’. A cigányasszony bekapta a szájába az egyik szemet. Mikor a cigányasszony behajította a szájába, hét éccaka, hét nap, hét szémpillantásig mindég aludt! Mē’ sē mozdút onnan! Az embēr mē’ rimánkodott, vödrestő’ hordta, mēg a kabátjával hordta rá a vizet a vénasszonyra. Mā’ azt hittē, hogy mēghalt, mikor csak a cigányasszony félébredt.

– Édēs-kedves férjecském, így még tizennyóc éves koromba’ sē ériztem magam, mind most...”

A Világ-Fája alatti térség szakrális hely, a Világmindenség központja, a majdani Egész-Világi-Vitéz fogantatásának egyedüli méltó helye. Alatta jelenik meg a szőlőtőke, rajta két szem szőlővel. (A másik szőlőszemtől a főhős leánytestvére fogan meg, akit a királyné hoz a világra.) Tehát isteni beavatkozásra, szőlőszem révén termékenyül meg a vén cigányasszony, sőt, a fogalmazásból az olvasható ki, hogy mindez révült állapotban, félálomban történik. Emlékeztetnem kell a turulmondában szereplő jövendölésnek ezzel rokon körülményére, ahol is a régi magyar nyelvben a virrasztás közbeni félig éber, félig alvó, révült állapotot kifejező ’émés’ szó, kifejezés utal erre. A fogantatás időpontja újfent szakrális: éjféli. Az isteni jelenlét további jele, mikor a csillagok „rakásra szaladnak” (esetünkben a Hold körül). Ezzel az állandó szófordulattal, amely a rendkívüliség érzékeltetésére szolgál, máskor is találkozhatunk az anyagban.

Hogy a képen madár látható? A magyar hősepika feltárt szövegemlékében gyakorta találkozunk a következő megfogalmazással: „összēüttē a két bokáját, két tenyerit, fél a feketē félhő járásába”. Az átváltozásra a hősepikában szereplő istenalakok mindegyike képes. Az isteni jelleg egyik fontos ismerve ez.

A kereszténység előtti magyarság ősvallásáról szólva László Gyula tagadta, hogy az azonosítható volna a szibéri-

ai népek sámánhitével, s rámutatott: „A magyar táltosok általában a hatalomért küzdenek, a szibériaiak gyógyítanak. [...] Mind a sámán, mind a táltos már eleve az égi hatalmak embere, tehát felettük terül el az igazi vallásos réteg, legyen az egyistenhit vagy szellemvilág. Erre a meggyőződésre kell jutnunk akkor is, ha a rokon népek mitológiáját figyeljük, mindennütt egy égi, bölcs teremtő (Numi Torem, Tengri) uralkodik a világ felett.”

Az elmondottak alapján úgy vélem, hogy a turulmondában szereplő, illetve a nagyszentmiklósi 2. számú korszón látható ragadozó madár nem totemisztikus nemzetségsős, hanem a steppei népek Tengriként ismert főistenével lehet azonos, akinek a magyar hősepikában Atyánk-Teremtő-Jó-Isten alakja felel meg. Ő az, aki a mindenséget megalkotta. Reá vonatkozhat a krónikás Kézai Simon megjegyzése, miszerint „Ethele király czimerén is, mellyet tulajdon pajzsán szokott volt hordani, koronás fejü madár vala ábrázolva, mellyet magyarul turulnak hívnak. Mert ezt a czimert hordták volt magokkal a húnok mindig a hadban Gyeics vezér idejéig, míg magokat községben kormányozták.” A Képes Krónikában több helyen, köztük Attila, Álmos és Árpád pajzsán is látható a turulként azonosítható madár. Figyelemmel arra a tényre, hogy – mint láthatuk – a Szent László-legenda mitikus birkózásának, illetve pihenési jelenetének is a (z ázsiai) hunok hagyatékában lelhető fel a legjobb párhuzama, nem hagyható említés nélkül az Ordoszbán, Aluchaidengben talált (ázsiai) hun madaras korona sem.

Hun madaras korona ▶

A vizsgált képen tehát a madár alakban, turulként ábrázolt főisten és a hősepikában általa teremtett Világ-Szépsége látható. (Ugyanezt a leányt a két ellentétes világrendező elvet, a Jót, illetve a Roszszat képviselő fél-világi vitézek küzdelmét megörökítő [ázsiai] hun vereteken madárként ábrázolják. A feltárt hősepikából, illetve a burját mitológiából azt is tudjuk, hogy a madár pacsirta.) Kérdés, hogy ez a jelenet „égberagadás”-ként, vagy „égből való lebecsátás”-ként értelmezendő-e. Mint az elmondottakból kiderül, én az utóbbit gondolom.

A feltárt magyar hősepikában a főhőst egy 99 éves cigányasszony hozza a világra. Ez a körülmény is a rendkívüliséget hivatott hangsúlyozni. Az „égberagadás”-t megjelenítő képen viszont egy fiatal nő látható. Ez kétségtelenül ellentmondás, ám az ehirít-bulagat burjátok világképét bemutató Geszer-ének egyik változata azt sejteti, hogy ez az ellentmondás feloldható, s a jelenet beilleszthető egy tágabb mitológiai összefüggérendszerbe, amelynek a turulmonda is része.

▲ 6. ábra A „vadászó” fejedelem

Balról jobbra haladva, a 2. korongban az ún. „vadászó” fejedelem található. (6. ábra) „Bajszos, serkedő szakállú fiatal férfi hátrafele fordulva nyilaz egy rátámadó párdúcra, ő maga egy szakállas fejű, szárnyas oroszlánon ül.” A fején látható hatágú fejdíszről László Gyula úgy vélte: „Nehéz lenne eldönteni, hogy a mi vadászunk fejdíszre lángkorona-e, vagy pedig a perzsa sahok madárszárnyas koronájának gyatrán sikerült után-

zata.” Felfigyelt arra is, hogy az alakon lemezpáncél van, „vadászatra ugyanis nem volt szokás páncélt ölteni”.

▲ 7. ábra: A „győztes” fejedelem

Ezzel átellenben, tehát a jelenetsor kezdő ábrázolásától balra, az utolsó, 4. sz. korongban az ún. „győztes” fejedelem jelenik meg. (7. ábra) Azt már Hampel József is megállapította erről a képről, hogy „sem a klasszikus előzményekből, sem keleti reminiscenciákból nem sikerül kielégítőleg értelmezni”. Az oldalnézetből ábrázolt „vadászó” fejedelem viseletében és fejdíszében különbözik a „győztes”-től, ám mindkettőjük fejének, illetve arcszörzetének azonos a megformálása. Látható, hogy ugyanaz az elv, az ábrázolásban is érzékeltetni kívánt egyenrangúság elve érvényesül itt is, akárcsak a hősi álmat megörökítő (ázsiai) hun arany övcsatpár esetében, amelyet az előző részben elemeztem. Nem világos a számomra, hogy miért tartotta László Gyula a „vadászó” fejedelmet a „győztes”-nél „jóval fiatalabb”-nak. A képek ezt nem igazolják. Egyébként is: istenalakokról van szó, akik kortalanok.

A kezdőképpel átellenben, a 3. korongban látható az ún. „állatküzdelem” jelenete. (8. ábra) A kifejezés nem szerencsés, mert nem állatok, hanem alakot váltott istenek küzdenek itt egymással. A griff szárnya is ezt jelzi. Újfént emlékeztetnék arra, hogy az állatalakban való küzdelem a Gömörben feltárt hősepikában is gyakorta szerepel. Legtöbbször „a feketé felhő járásában” (vagy ott is) viaskodnak egymással, ahová mindkét hős „két bokáját, két tenyerét” összeütve,

azaz átváltozva emelkedik fel. A korsón azt látjuk, hogy griff támad patás állatra. Ha ez a jelenet nem a két fél-világi hős küzdelmének a megjelenítése, mivel volna magyarázható, hogy a következő, 4. sz. korongban a „győztes” fejedelem egy olyan vitézt tart az üstökénél fogva a bal kezében, akinek a viselete megegyezik a „vadászó” fejedelemével – természetesen a fejedelmi címet jelző fejdísz nélkül, hiszen az már legyőzöttként nem illeti meg. Ez az értelmezés egyben magyarázatot ad László Gyulának arra a dilemmájára is, hogy a „vadászó” fejedelem ugyanolyan páncélzatban van, mint a „győztes fejedelem” legyőzöttje.

A „vadászó”, illetve „győztes” fejedelem gond nélkül megfeleltethető a Gömörben előkerült hősepika két rivális fél-világi vitézének. A túlsó fél-világ vitéze az ún. „vadászó” fejedelemmel (erre mutat fegyvere, az íj is!), az innenső fél-világ vitéze pedig (akinek lándzsája van) az ún. „győztes” fejedelemmel azonosítható. László Gyula – a Bolsaja Anyikovszkájában (korábban: Cserdyn) talált tál ábrázolására is tekintettel – mitológiai testvérpárnak sejtette őket. A magyar hősepika ezt nem igazolja. Itt a két rivális hős nem testvérpár.

Szó esett már róla korábban, hogy a két fél-világi vitéz küzdelmét követően a győztes fél nem öli meg ellenfelét, hanem szolgáltságba veti. Ezt tapasztaljuk a nagyszentmiklói 2. számú korsón, a küzdelem utáni pihenést megörökítő (ázsiai) hun arany övcsatpáron, s ezzel találkozunk a Gömörben feltárt hősepikában is. Nem lehetetlen, hogy a győztes fejedelem nyeregkapáján

▲ 8. ábra: Az ún. „állatküzdelem” jelenete

lévő levágott emberi fej – amelynek magyarázatával még szintén adós a kutatás – éppen a nagy ellenfelének adott kegyelem tényét hivatott kiemelni.

Mint arra már utaltam, a hősepikában a pozitív főhős a Föld-Világnak (szemközti nézetből) a bal oldalára eső, „innenső” felében él, míg riválisa a jobb oldalra eső „túlsó” fél-világot uralja. Ez tökéletes összhangban van a korszó őket ábrázoló jeleneteinek az elhelyezésével, hisz a győztes a kezdőképtől balra, a vesztes pedig jobbra látható.

Az ábrázolásokban megmutatkozó formai hasonlóság nem feltétlenül jelent azonos értelmezést. Az antik mitológiából jól ismert, hogy Zeus beleszeretett Ganümedészbe, a gyönyörű dardániai királyfiba. Sas képében magával ragadta őt az Olümposzra, ahol halhatatlanságot és örök fiatalságot ajándékozott neki, és megtette az istenek pohárnokának. László Gyula, aki rekonstruálható hősepikánk egyes mozzanatait mindig az egyetemes művelődéstörténetbe ágyazva értelmezte, meg is fogalmazta a dilemmát: „...vajon a Délről származó képet eredeti tartalmával vették-e át, vagy új tartalmat fejeztek ki vele”. A sasmadár és az emberi alak ábrázolása a 7. sz. korszón a görög hagyományban otthonosak számára felidézhetette Ganümedésznek Zeus általi égberagadását, a steppe népei számára azonban aligha. Ez már csak azért sem valószínű, mert a 2. számú korszón az átértelmezett jelenet nem önállóan áll, hanem egy nyilvánvalóan egységes tartalmat közvetítő, 4 képből álló együttesnek a része. Kádár Zoltán úgy értékelte, hogy a nagyszentmiklósi 2. sz. korszón „a képtípusok az utolsó (azaz: a győztes fejedelem – BKI) kivételével, a mezopotámiai hagyományokat továbbfejlesztő,

hellenisztikus elemeket is magába olvasztó iráni művészetből vezethetők le, eredeti jelentésük is innen magyarázható. Azonban már ezeken is több részletmegoldás (főként az antropológiai vonások, de a triumfáló fejedelem alakja is) arra utal, hogy a kincsnak ezt a nagy fontosságú – szerintem a kincs egész jelentését, keletkezésének értelmét megmutató – korszóját is aktuálisan csak a steppei népek művészi kultúrájának és mitológiájának kereteiben érthetjük meg.”

A nagyszentmiklósi 2. sz. korszó esetében az ötvös az örökölt kifejezésbeli eszközöket – a megrendelő igényeinek megfelelően – úgy értelmezte újra, illetve a jeleneteket úgy csoportosította, hogy azok együttese a magyar hősepika lényegi tartalmának tökéletes képi kifejezése legyen.

ÖSSZEGZÉS HELYETT:

A trianoni döntést követő bénultságban, bódultságban Prohászka Ottokár székesfehérvári megyés püspök, akinek a magyarságélménye Losoncon izmosodott meg, így fogalmazott:

„Szent László nem tanít, ő nem apostol, de ő küzd, harcol, s győz a kereszténységért. A nép hajlamait, harci hagyományait, bátorságát, vitézségét lépteti be az eddig inkább csak tűrő, szenvedő, csöndes megadású kereszténységbe, s ezzel vezeti be az Egyházat a magyar népeletbe. A népnek ugyanis a hős, a dalia, a vitéz harcos tetszik. Az ősi dicsőség pogány egén ott ragyogtak a hősök, a magyar kar, a bátor szív, amelytől egy világ reszketett, nem szűnt meg lelkesíteni a népet, s eddig ez mind hiányzott a kereszténységben. Az emberek meg voltak ugyan keresztelve, de a nép még nem, mert a nemzet akkor válik kereszténnyé, amikor eszményeit keresztelik meg.”

Ennek a szándéknak a jegyében „keresztelték meg” azt a pogány magyar hősi epikát, amelyet a nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszóján a néhai ötvösmester aranyba foglalt, majd az átértelmezett történetet legrégebbi krónikáinkban és templomaink falán is megörökítették.

Am annak ellenére, hogy a „roppantott város”-t Váraddal helyettesítették, hogy a pogány világjárást a kerlési csatával váltották ki, hogy a főhős Szülő-Szült-Kálmány / Szegény János / Szegény-Halász-Féri (s minden bizonnyal az előadó által hivatkozott, ám el nem mondott más történetek főhőse, Bruncik Elemér, illetve Körtefa János) szerepét Szent László királyra osztották, hogy ellenfelét, a Világ-Dumóshátú-Vitézt / Griffmadár-Vitézt / Feketé-Szurkos-Pajit a kunra cserélték, Világ-Szépségét pedig a váradi püspök lányaként, László király nővéreként, illetve Szent Ágnesként (sőt, egyes vélemények szerint egyenesen Szűz Máriaként) mutatták be, nem jártak teljes sikerrel. Igaz, az eredetileg nyilván verses hősepika prózává oldódott, ugyanakkor viszont egy évezred hagyományait is képes volt magába olvasztani, s még a múlt század 70-es éveiben is élt a gömöri szóhagyományban. Erről igyekeztem – a terjedelem szabta korlátok közt – meggyőzni az Olvasót. Végül álljon itt még két megjegyzés!

A hősepika több mint szakmai kérdés. Ott a helye legfontosabb nemzeti jelképeink, a himnusz, szózat, címer, zászló, koronázási jelképek között.

S van abban valami jelképes, hogy az elveszettnek hitt magyar hősepika eddig ismert legteljesebb szöveglenyomatát egy cigány származású nemzettársunk őrizte meg, s adta vissza nekünk.

ON THE ELUSIVE HUNGARIAN HEROIC TALE, PART 3

As part of their evolution, ancient communities reached the stage where stories about supernatural ancestors and those about the common folk were treated differently. After the emergence of clan society, the former gave rise to heroic poetry and then to epic tales. For more than a century and a half, scientists have argued that only fragments remain of the hypothetical Hungarian epic tale, told in chronicles and in oral history. Historian István B. Kovács believes that he found this epic tale in the stories of Viktor Busa from Rimaszécs. The third and final episode presents the historian's belief that the illustration on vessel number 2 of the Treasure of Nagyszentmiklós is connected to the lost Hungarian epic tale.